

ОГЮСТ КОНТ ЯК ЗАСНОВНИК СОЦІОЛОГІЇ

Огюст Конт (1798–1857) – мислитель, чий внесок у науку аж ніяк не обмежений запровадженням терміна «соціологія». Він вважав, що за допомогою науки можна пізнати приховані закони, що керують усіма суспільствами.

Французький філософ Огюст Конт народився 19 січня 1798 р. у місті Монпельє в родині збирача податків. Батьки Конта були правовірними монархістами і католиками, але сам він рано відходить від традиційних родинних цінностей і стає прихильником ідеалів Великої Французької революції. Після закінчення інтернату-ліцею в Монпельє в 1814 р. він вступає в Політехнічну школу в Парижі, де панують ліберальні і республіканські ідеї. У цей час Конт ретельно вивчає математику й інші точні науки, читає безліч праць з філософських, економічних, соціальних проблем. І в ліцеї, і в Політехнічній школі він відрізнявся серйозністю і замкнутістю, цурався юнацьких забав і розваг. При цьому був самостійний у поглядах, не визнаючи авторитетів і зовнішньої регламентації, він поважав тільки інтелектуальні і моральні достоїнства. Тому нерідко брав участь у конфліктах з начальством. Один з таких конфліктів спричинив тимчасове закриття Політехнічної школи у 1816 р. Конт був відправлений у Монпельє під нагляд поліції. Невдовзі він повертається в Париж й займається репетиторством з математики.

У 1817 р. Конт стає секретарем Сен-Сімона. Спершу взаємини юного учня і знаменитого вчителя носять дружній характер. Але у 1824 р. ці стосунки закінчуються розривом.

У 1826 р. Конт починає читання платних публічних лекцій з філософії в себе вдома. Заняття були перервані через важке психічне захворювання мислителя і відновилися в 1829 р. З 1830 до 1842 рр. Конт здійснює видання 6-томного «Курсу позитивної філософії». В другій половині 1840-х рр. він активно пропагує позитивізм як політичне, релігійне і моральне навчання. Конт не займав міцних позицій в академічній системі Франції. Його спроби одержати кафедру чи обійняти посаду штатного викладача в Політехнічній школі й у Коллеж де Франс виявилися безуспішними, і він змушений був задовольнитися скромною роллю репетитора й екзаменатора в Політехнічній школі, поєднуючи її з приватними уроками. Помер 5 вересня 1857 р. в оточенні своїх учнів.

Створюючи позитивістську концепцію, Конт спочатку наводить визначення суспільної науки як «соціальної фізики», а відтак – як «соціології». Цей термін у наукових колах було зустрінuto скептично, але згодом він прижився. Розвиток суспільства, за Контом, підлягає тим самим законам, що й природа, тому соціологія є частиною природознавства. Конт прагнув виробити раціональний підхід до вивчення суспільства, основу якого склали б спостереження і експеримент. За Контом, такий підхід, часто званий позитивізмом, забезпечить практичну основу для нового, більш стійкого громадського порядку.

Конт ставиться негативно до всього руйнівного, критичного. Він протиставляє духу заперечення і в теорії, і в дійсності творчий, позитивний дух. Категорія «позитивного» стає найбільш загальною і головною в його світогляді, тому «позитивізм» та інші слова, похідні від «позитивного», стають основними термінами для позначення контівського вчення.

Що ж таке «позитивне» в тлумаченні засновника позитивізму? Він вказує на декілька значень цього слова: 1) реальне на протигагу химерному; 2) корисне на протигагу негідному; 3) достовірне на протигагу сумнівному; 4) точне на протигагу неясному; 5) організоване на протигагу руйнівному. До цих значень Конт додає такі риси позитивного мислення, як тенденція всюди замінювати абсолютне відносним, його безпосередньо соціальний характер, а також тісний зв'язок зі здоровим глуздом.

О. Конт поділив соціологію на дві частини: соціальну статистику, яка розглядає суспільство як єдине органічне ціле, вивчає умови його існування, закони функціонування, і соціальну динаміку, що вивчає процеси суспільних змін, закони розвитку соціальних систем. У соціальній статистиці головним є питання природи соціального зв'язку, взаємодії елементів соціального організму, що існують за всіх історичних умов. Тут у Конта на передній план виходить поняття «система», яке дотепер є одним з центральних в соціології.

Основоположник соціології не тільки дав назву новій науці, але й визначив її місце в системі позитивних наук. Запропонована ним система наук була збудована у відповідності до принципів: сходження від абстрактного до конкретного і від простого до складного у змісті предмета науки. Запропонована структурно О. Контом система наук являла собою перевернуту усічену піраміду, в основі якої знаходиться найабстрактніша наука – математика, потім йшли астрономія, фізика, хімія, біологія, завершує систему позитивних наук соціологія. В О. Конта соціології відведено вище місце в структурі позитивних наук як найбільш конкретної і складної за змістом, яка спирається у своєму пізнанні дійсності на попередні галузі наукового знання. На його думку, соціологія повинна розглядати суспільство таким же чином, як природничі науки.

Місце позитивного мислення в системі Конта можна зрозуміти тільки у зв'язку з його знаменитим законом «трьох стадій», або «трьох станів», який він вважав своїм головним відкриттям. Індивідуальна людина, суспільство і людство в цілому у своєму розвитку неминуче і послідовно проходять три стадії.

1) На теологічній, чи фіктивній, стадії людський розум прагне знайти або початкові, або кінцеві причини явищ, він «прагне до абсолютного знання». Теологічне мислення, у свою чергу, проходить три фази розвитку: фетишизм, політеїзм, монотеїзм.

2) На метафізичній, або абстрактній, стадії людське мислення також намагається пояснити внутрішню природу явищ, їх початок і призначення, головний спосіб їх утворення. Але на відміну від теології метафізика пояснює явища не за допомогою надприродних факторів, а за допомогою сутностей або абстракцій. Метафізичне мислення за своєю природою є критичним, руйнівним.

3) На позитивній (реальній, науковій) стадії розум відмовляється від недоступного визначення кінцевих причин і сутностей і замість цього звертається до простого дослідження законів.

Конт вважав, що суспільство стає більш складним, диференційованим і спеціалізованим через поділ праці. Поряд з мовою і релігією поділ праці веде до зміцнення соціальної солідарності, породжуючи новий соціальний поділ між класами, а також між приватною і суспільною сферами. Закон трьох стадій О. Конт застосував і для пояснення еволюції суспільства. Кожна з цих стадій розвитку людського інтелекту створює основу соціальної організації, пронизує всі сторони суспільного життя.

Стиль творів Конта підкреслює риси його особистості. Він відрізняється розтягнутістю викладу, громіздкими фразами, частими повторами. Конта зовсім не хвилює краса стилю, він усіяко прагне до повноти і точності у викладі своїх думок. Ці особливості парадоксальним чином сполучаються з любов'ю до афоризмів і девізів, нерідко дуже ефектних. От деякі з них: «Порядок і прогрес», «Знати, щоб передбачати, передбачати, щоб могли», «Знати, щоб могли, думати, щоб діяти», «Жити для інших», «Жити при ясному світлі», «Любов як принцип, порядок як підстава, прогрес як ціль», «Ми руйнуємо тільки те, що заміняємо» і т. п.

Хоча в ранні роки Конт дуже багато читав, згодом, розробляючи свою філософську систему, він підкорив себе режиму так званої «мозкової гігієни» з метою не заражатися чужими поглядами. Відповідно до цього режиму він упродовж багатьох років не читав нічого, що мало б хоча б непряме відношення до предметів його вишукувань, за винятком деяких праць, що містили корисні, на його думку, дані, а також поетичних творів.

Конт був людиною надзвичайно неврівноваженою і страждав періодичними психічними недугами, хоча в цілому його, безсумнівно, не можна вважати божевільним. Серйозні життєві невдачі компенсувалися в нього надзвичайною зарозумілістю і непохитною вірою у свою виняткову місію. Почуття гумору і дотепність, очевидно, були йому далекі.

Загалом, говорячи про особистість Конта, можна зробити висновок, що ця видатна людина була маргіналом, людиною «на межі», на краю в багатьох відношеннях. Він знаходився на межі між академічним і неакадемічним світами, між сімейним і холостяцьким станом, між здоров'ям і хворобою, між наукою, релігією, утопією і т. п. Усе це, безумовно, позначилося на його соціологічному мисленні.